

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 15

Заснований в 1996 році

Рівне – 2001

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць:

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 15. — Рівне, РДГУ, 2001 р. — 160 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 8 від 30.03.2001 р.).

Збірник затверджений ВАКУ України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАКУ України № 1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАКУ України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 6.

© Рівненський державний гуманітарний університет,

2001

інституцій, однак оборонцем прав свого народу виступив напівлегальний український просвітницький рух, під яким згуртувалась свідомо інтелігенція, дії якої, хоч й не привели до позитивного розв'язання ряду проблем, проте вплинули на формування громадської думки. Виразниками цих ідей стали: журнал "Світло", з'їзди, зібрання освітян, "Просвіта", праці прогресивних педагогів. Не стояла осторонь і православна церква, як одна з провідних засобів впливу на суспільну думку щодо освіти та поширення грамотності серед населення.

Незважаючи на тяжкі умови політики царату, наприкінці XIX – поч.. XX ст.. на Волині поступово збільшувалась кількість жіночих навчальних закладів і освіта ставала більш доступною широкому загалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васкович Г. Шкільництво в Україні: Навчальний посібник. – Київ, 1996.
2. Енциклопедія українознавства / НТШ. Словникова частина I / За ред. В.Кубійовича. - Paris – New York: вид-во Молоде життя, 1955.
3. Егоров С.Ф. Развитие педагогической теории в Российской империи в конце XIX – начале XX в. // Сов. педагогика -1982. - №6.
4. Ершова Л.М. Маріїнська жіноча гімназія в системі середніх учбових закладів Волині. // Велика Волинь: минуле й сучасне. Тези міжнародної краєзнавчої конференції. – Житомир, 9-11 квітня, 1993.
5. Історія релігії в Україні: Навчальний посібник / За ред.. П.А. Яроцького. – К.: Знання, 1999.
6. Ковальський М. Етюди з історії Острога. – Острог, 1998.
7. Коновець О. Просвітницький рух на Україні: XIX - перша третина XX ст.. – К., 1992.
8. Лисенко О.В. Значення "просвіт" для справи шкільного навчання // Рад. школа. - 1992. – №2.
9. Нариси історії українського шкільництва (1905 – 1933): Навчальний посібник / За ред. О.В.Сухомлинської. – К.: Заповіт, 1996.
10. Сухенко Т.В. Жіноча середня освіта в Україні (XIX – поч.. XX ст..) // Укр.. істор. журнал, 1998. - №5.
11. Пометун О.І. Навчання дітей вітчизняної історії в українській школі кінця XIX ст. // Педагогіка і психологія. - 1996. – №2.
12. Фуке А.Н. Школьные учебники по истории России в конце XIX – нач. XX в. // Сов. педагогика. - 1982. - №6.

Одержано редакцією 29.01.2001.

УДК: 378.17

В. І. БУЦЯК

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У сучасних умовах реформування освіти в Україні актуальним є культурологічний підхід у розв'язанні педагогічних завдань, який спирається на пріоритет загальнолюдських цінностей, відкриває новий шлях вивчення явищ в їх історичній ретроспективі, допомагає виявити зв'язок між теперішнім, минулим, майбутнім, – і цим здійснює прогнозуючу функцію, виступає засобом розвитку і виховання особистості.

Культура – це інтегрований засіб, що об'єднує виконання й освіту (С.Шацький), їх взаємозв'язок і взаємозалежність є обов'язковою і необхідною умовою розвитку суспільства і становлення нації (М.Букач). Освіта виступає важливим чинником відтворення культури, що вимагає її адекватного сприйняття та розуміння. Людина стає нащадком культури у процесі освіти і виховання: пізнаючи її феноменологію, засвоюючи соціокультурний феномен свого народу, вона отримує статус особистості – соціальної одиниці з характеристиками менталітету [7,20]. Коли освіта орієнтована на культуру і розвивається у її контексті, то настає період розвитку педагогічної культури гуманістичного типу.

Враховуючи нові соціокультурні реалії сьогодення, світова і вітчизняна педагогічна думка розробляє відповідну освітянську стратегію (Державна національна програма “Україна XXI ст.”). Центральною ідеєю нового культурно-освітянського мислення стає перехід від “знаннєцентричної” школи до “культуродоцільної”, в якій здійснюватиметься не просте засвоєння знань, умінь і навичок, а розвиток культури почуттів, сприйняття, мислення тощо, і як результат – формування цілісної висококультурної особистості. Школа майбутнього має стати культурним центром, школою полікультурного виховання, культурного самовизначення та самореалізації особистості, де її становлення та розвиток відбуватиметься в умовах засвоєння культурної спадщини свого народу та світової цивілізації. Необхідною передумовою впровадження нових освітянських програм є підготовка висококваліфікованих педагогів мистецького профілю, насамперед вчителів музики, на яких покладена особлива відповідальність за естетичне виховання підростаючого покоління.

У рамках культурологічного підходу якісною характеристикою діяльності вчителя виступає його педагогічна культура. Педагогічна культура є важливою складовою загальнолюдської культури, в якій з найбільшою повнотою відображуються духовні та матеріальні цінності освіти й виховання, а також способи творчої діяльності, необхідні для обслуговування історичного процесу зміни поколінь, соціалізації особистості, здійснення освітньо-виховних процесів. Педагогічна культура інтегрує історико-культурний педагогічний досвід і регулює сферу педагогічної взаємодії. Структура педагогічної культури включає різні рівні: соціально-педагогічний, науково-педагогічний, професійно-педагогічний, особистісний.

У соціально-педагогічному плані педагогічна культура постає в якості суспільного явища, характеристики особливостей педагогічної взаємодії, засобу педагогізації оточуючого середовища, носіями й творцями якої є педагоги, батьки, вихователі, педагогічні спільноти. З погляду освітніх закладів педагогічна культура досліджується як сутнісна характеристика середовища, умов існування, особливостей педагогічної системи, як процес її руху до нового якісного стану. В індивідуально-особистісному плані її трактують як прояв сутнісних якостей особистості, професійної діяльності і спілкування вчителя [1,38-39].

Виходячи з характеру проявів педагогічної культури її розглядають як:

- частину соціальної практики у сфері взаємовідносин поколінь, де нагромаджуються традиції, норми взаємовідносин тощо. Основою і показником розвитку педагогічної культури в даному аспекті є розвиток народної педагогіки;
- сферу людських знань, що включає педагогічні концепції, теорії, норми, цінності, ідеї. Розвиток передової наукової думки обумовлює розвиток педагогічної культури;
- діяльність вчителя – суб'єкта педагогічної культури, що увібрав у себе увесь досвід попередніх поколінь у галузі теорії й практики. У цьому значенні вона виступає як діяльнісна характеристика вчителя, що забезпечує відтворення соціального досвіду в особистості, перевід людської культури в індивідуальну форму існування [3,70].

Е.Гармаш основними рисами сучасного вчителя музики виділяє: любов до дітей, соціальну активність, духовну культуру, високу професійну майстерність, потреби у постійному самовдосконаленні, психічне та фізичне здоров'я. Об'єднавши ці якості у групи (професійно–етичні, особистісно–психологічні, громадянські), де основними компонентами є педагогічний такт і педагогічна техніка, ними науковець визначає зміст педагогічної культури вчителя музики [2].

Ф.Щербаков у діяльності вчителя вбачає такі функції:

- 1) інформаційну, яка передбачає глибоке володіння вчителем навчальним матеріалом, методиками та прийомами його викладання;
- 2) розвиваючу, яка спрямована на управління емоційними, мисленнєвими, вольовими та ін. компонентами діяльності учнів;
- 3) орієнтаційну, яка має на меті виявлення ціннісних орієнтацій учнів, формування ідеалів, моральних якостей, мотивації їх поведінки та соціологізації;

4) мобілізаційну – це діяльність вчителя з формування в учнів пізнавальної самостійності та суспільно–політичної активності;

5) дослідницьку, яка ґрунтується на науковому розв’язуванні учителем педагогічних завдань і проблем [9].

У процесі професійної підготовки вчителів музики вирішується великий комплекс завдань, спрямованих не лише на пізнання закономірностей педагогічного процесу, закріплення теоретичних знань на практиці, тобто проектування майбутньої професійної діяльності, а й на формування його педагогічної культури.

Формування готовності до наступної професійної діяльності з перших днів навчання – шлях досягнення високого фахового рівня. Складовими професійної культури є системний світогляд, модельне мислення, праксеологічна і рефлексорна культури, інформаційна озброєність, конкретно-предметні знання, компетентність спілкування й управління [4].

У “концептуальній моделі майбутнього спеціаліста” академік І.Зязюн виділив основні принципи розробки організації та реалізації професійної підготовки:

- надання можливостей творчого самовдосконалення особистості, набуття “досвіду досягнень”, який передбачає осмислення досягнень та вибір нових цілей і завдань;
- взаємопов’язаність учіння та способів реалізації з особистісними цілями і смислами [4,5].

Важливими компонентами становлення майбутніх вчителів Н.Кузьміна виділяє: конструктивний (уміння планувати та будувати педагогічний процес), організаторський (включення учнів до різних видів шкільної та позашкільної діяльності, комунікативний (встановлення повноцінних взаємовідносин з учнями, батьками, колегами).

Основними завданнями у підготовці педагогів-музикантів В.Дашковський вбачає формування таких якостей особистості, які визначають психологічну придатність до педагогічної діяльності, її спрямованість; озброєння теоретичними знаннями про закономірності педагогічного процесу, форми і засоби його реалізації; формування практичних умінь та навичок організації навчально-виховного процесу й управління ним в конкретних педагогічних ситуаціях.

Т.Іванова висунула свою модель педагогічної культури майбутніх учителів музики: формування якостей розумової діяльності і формування якостей практичної діяльності на основі професійних знань та навичок. Якісним показником педагогічної культури, вважає вчена, є творча діяльність, яка виступає як процес і результат перетворення вчителя й учнів [6].

Призначення вчителя, за М.Букачем, – творення нової людини шляхом передачі суспільного й особистісного досвіду, створенні умов для розвитку її здібностей, почуттів тощо. У складі педагогічної культури він виділяє особистісну й професійну культури, структурними компонентами якої виступають: любов і гуманне ставлення до дитини; здатність до духовної, педагогічної та професійної діяльності; особистісна культура вчителя; професійно-педагогічні знання, уміння й навички. М.Букач зазначає, що у процесі підготовки вчителів музики поряд з диференціацією повинен здійснюватися процес інтеграції знань, умінь і навичок, а головне, світоглядних культурологічних якостей студентів. З огляду на це завдання, вчений виділяє основні принципи практичної підготовки фахівців: гуманізм, безперервність практичного навчання, цілеспрямованість, послідовність, висока практична результативність, врахування індивідуальних якостей студентів. Рівень педагогічної культури майбутніх учителів-музикантів можна підвищити за таких умов:

- структурної перебудови практичного навчання;
- впровадження цілісної системи спеціальних практик на основі принципів неперервності, поступовості, послідовності, цілеспрямованості;
- професійно–педагогічні знання переводити на умову практичних дій та застосування їх в умовах спілкування з дітьми;
- забезпечення розвитку інтелектуальної та емоційної сфер студентів.

Грунтовним дослідженням педагогічної культури вчителя музики є доробок О.Рудницької, яка визначає педагогічну культуру як поєднання в одне ціле педагогічної і музичної культур. Основним стрижнем її, на думку науковця, виступає світогляд, який регулює діяльність вчителя і визначає рівень його загальної культури. Виходячи з прийнятої концепції педагогічної культури в умовах професійної діяльності, гуманістичної й національної спрямованості її світоглядного змісту, а також зв'язку з функціонуванням музичного сприйняття, вчена виділила головні інтегральні якості майбутнього вчителя – комунікативність, емпатію, креативність, рефлексію. Саме ці якості присутні у тому чи іншому формуванні практично у всіх класифікаціях педагогічної культури і домінують у характеристиках особистості вчителя [8,61].

Зупинимося детальніше на виділених О.Рудницькою професійно значущих інтегративних якостях майбутнього вчителя музики.

Комунікативність – процес взаємодії між суб'єктами (мистецьким твором і його споживачем) з метою передачі інформації, коли створюється близька для обох сторін позиція. Для розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя виключне значення має не лише цей безпосередній контакт, а й міжособистісне спілкування партнерів у процесі музичного сприйняття, до і після нього, але не його основі. “Воно розвиває у майбутнього вчителя потребу в обговоренні музичних вражень, формує його здатність до естетичної вербальної оцінки творів, стимулює пізнання себе та інших людей і в такий спосіб позитивно позначається на професійній підготовці” [1,65]. Основними психологічними механізмами спілкування виступає співпереживання, співчуття й співучасть, на основі яких відбуваються емоційні й ділові форми контактів.

Емпатія – процес проникнення у внутрішній світ іншої особистості, цілісно-емоційного співпереживання і розуміння. “Цей феномен пов'язаний з такими властивостями, як чутливість, здатність вслухатися, вживатися, втягуватися, котрі зумовлюють дружню і творчу співпрацю між людьми, поважне ставлення один до одного, щире уважність до іншого ...Саме емпатія визначає доброзичливість і чуйність учителя, його спостережливість і дбайливість, толерантність і емоційну витриманість, тактовність і демократичність поведінки, уміння серцем відчутти найтонші порухи сердець учнів і відповідати на них своїми душевними переживаннями” [8,66]. При художньому сприйнятті мистецького твору емпатія як інтегральна характеристика особистості тісно взаємодіє з креативністю того, хто сприймає – “його здатністю до творчого спілкування з мистецтвом, суб'єктивного бачення світу, що не укладається у стереотипні рамки вже відомого і загальноприйнятого” [8,69].

Процес навчання та виховання є також творчим процесом, результати якого значною мірою залежать від креативності вчителя. “Саме креативність як інтегральна професійна якість пронизує усі структурні компоненти особистості педагога (інтелектуальні, емоційні, вольові), характеризує різноманітні аспекти його загальної культури, відбиває особливості світогляду, практичної діяльності, індивідуальних здібностей. З цією якістю пов'язана здатність учителя до персоналізації, його авторитетність, ініціативність, плідність наукового пошуку, педагогічного управління, організації естетичного виховання тощо” [8,70].

Продуктивність виконання будь-яких творчих завдань залежить від типу особистісного відношення до власного “я” і до діяльності, що здійснюється, організованості й усвідомлення пошуку в процесі прийняття рішення. Це ставлення особистості визначається його рефлексією – формою теоретичної діяльності суспільно розвиненої людини, що спрямована на усвідомлення нею своїх власних психічних актів і, таким чином, розкриває специфіку її духовного світу. Рефлексія виявляється і функціонує як спрямованість пізнання на самого себе, усвідомлення власних дій [8,70-71].

У самопізнанні як свідомості окремого індивідууму, злиті воедино усвідомлення свого “Я”, умов, у яких воно існує, потреб, що воно намагається реалізувати, оцінка власних можливостей, ціннісних орієнтацій, котрі спонукають “Я” до активних дій.

Виділяють кілька актів рефлексії: самосприйняття, самоспостереження, самоаналіз, самовідношення, самоусвідомлення. “Спрямованість і зміст цих процесів дає змогу визначити їх як психологічні передумови досягнення людиною найвищої продуктивності своєї діяльності й самовдосконалення, розвитку її знань, понять, уявлень образу “Я”. .... Результатом дослідження самого себе стає переосмислення суб’єктом своїх взаємовідносин з навколишнім предметно-соціальним світом, що забезпечує йому успішне здійснення власної діяльності. У цьому розуміння рефлексія є універсальним механізмом саморегуляції особистості. Через неї зовнішні обставини інтеріоризуються індивідом, а потім екстеріоризуються у змінах власного “Я”, а через них – у способах дій” [8,71].

Залежно від спрямування процесу самоусвідомлення виділяють такі типи рефлексії: комунікативна (самоусвідомлення себе як суб’єкта спілкування); інтелектуальна (самоусвідомлення себе як суб’єкта пізнання); праксіологічна (самоусвідомлення себе як суб’єкта професійної діяльності); особистісна (самоусвідомлення себе як індивідуума у цілому). Розвиток цих типів рефлексії є необхідною умовою вдосконалення педагогічної діяльності, у межах якої рефлексія виступає у своїй політипності й поліфункціональності. “Наявність рефлексивної позиції дає змогу вчителю запобігти професійної деформації, сприяє розвитку почуття міри чи такту, відкриває можливість глибоко усвідомлювати проблеми, що виникають у практиці, правильно вибирати шляхи їх вирішення, критично оцінювати і використовувати отримані результати. Рефлексія як спрямованість учителя на самого себе передбачає його здатність відтворити в ідеальній формі й продумати свій внутрішній світ, логіку його розвитку відповідно до власних потреб і дій інших осіб. Тому поза механізмами рефлексії неможливо зрозуміти і пояснити змістову сутність педагогічної культури” [8,72-73].

Сформульований О.Рудницькою блок професійних якостей вчителя музики може виступати як: змістовна сутність особистісної культури й сумарна критеріальна ознака її розвитку; група чинників, що безпосередньо детермінують формування культури, котрі, в свою чергу, розмежовуються на зовнішні (коли здійснення комунікативних, емпатичних, креативних, рефлексивних процесів зумовлюється цілеспрямованою організацією педагогічного управління) та внутрішні, що пов’язані з особистісними характеристиками вчителя; багатоаспектна характеристика культури музичного сприйняття і педагогічної культури.

Таким чином, розвиток педагогічної культури майбутнього вчителя музики залежить від взаємозв’язку професійно значущих якостей комунікативності, емпатії, креативності, рефлексії, рівень сформованості котрих зумовлений: підготовкою до різноманітних ситуацій педагогічного спілкування; здатністю до співпереживання іншій особі (учням, батькам, колегам); творчим потенціалом, що характеризує динаміку емоційних, інтелектуальних і вольових психічних станів особистості; досвідом внутрішнього пізнання своїх світоглядних уявлень, інтелектуальних можливостей та емоційних реакцій.

Формування педагогічної культури майбутнього вчителя пов’язане з розвитком його музичного сприйняття, яке не лише впливає на всебічний розвиток особистості, а й формує його творчий потенціал, комунікативні вміння, здатність до емпатії, рефлексії та багато інших рис педагогічної діяльності, що водночас характеризують і досвід “спілкування” з музикою., який ґрунтується на розумінні естетичного кредо й світоглядної позиції автора твору, адекватному пізнанні й особистісній інтерпретації образного змісту музики, усвідомленні післядії музичних творів, самооцінки власного “Я” [8,75-55].

Окрім цього, успішне вирішення навчально-виховних завдань залежить від культури спілкування між вчителем і учнями (студентами), яка має ґрунтуватися на взаємоповазі, взаєморозумінні, взаємодовірі, співпереживанні. Культура спілкування визначається умінням викладача об’єктивно оцінювати себе та учнів, підтримуючи педагогічно оптимістичну атмосферу. Основним стилем спілкування має бути спільна творчість, спільний пошук, рівноправне партнерство в обміні думками, яке має ґрунтуватися на ідентифікації з професійними й педагогічними запитами й потребами студентів.

Дієвими чинниками й стимулами підвищення рівня педагогічної культури є включення вчителя в педагогічну творчість, інноваційну діяльність і дослідницький пошук. Отже, вчитель

з високорозвинутою педагогічною культурою характеризується професійно значущими якостями (комунікативність, емпатія, креативність, рефлексія), теоретичною обумовленістю й стійкістю власної позиції, умінням творчо вирішувати навчально-виховні завдання.

Ми погоджуємося з думкою О.Гармаша, О.Рудницької та інших науковців, що неперспективним є розподіл культури вчителя на загальну і професійну. Адже підготовка майбутнього вчителя не обмежується формуванням професійної майстерності, а повинна “відповідати загальним вимогам до культури фахівця у царині освіти й виховання, що характеризує розвиток його особистісних якостей та рівень їх реалізації у практичній діяльності. Це дає підстави розглядати педагогічну культуру як специфічне виявлення загальної культури в умовах педагогічного процесу і спиратися у визначенні її параметрів на комплексні досягнення суміжних наук: філософії, соціології, культурології, психології, педагогіки” [1,43].

Таким чином, успіх навчально-виховного процесу визначається діяльністю вчителя, яку можна охарактеризувати як широкопрофільну та поліфункціональну, яка включає складний комплекс філософських, естетичних, культурологічних, психолого-педагогічних аспектів. Вона є складною та багатогранною, і виступає у цьому комплексі не лише як педагогічна, а й дослідницька, лекторська, мистецтвознавча, інтерпретаторська тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаревская Е. Педагогическая культура как общественная и личная ценность // Педагогика. – 1999. – №3. – С.38-42.
2. Гармаш Е.Б. Формирование педагогической культуры будущего учителя. Автореферат диссертации ..... канд. пед. наук. – К. – 1990. – 20 с.
3. Захарченко Е. Педагогическая культура и культурно-образовательная ситуация // Педагогика. – 1999. – №3. – С.69-76.
4. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність як мистецька дія: Посібник для вчителя // Рідне школа. – 1995. – №7-8. – С.31-50.
5. Зязюн І.А.Філософські проєкції освіти й освітянських технологій // Шлях освіти. – 1996. – 31. – С.4-9.
6. Иванова Т.В. Формирование педагогической культуры будущего учителя в учебном процессе. Автореферат диссертации ... кан. пед. наук. – Харьков, 1991. – 21 с.
7. Лазарев В.С., Коноплин Н.В. Деятельностный подход к проектированию целей педагогического образования // Педагогика. - 1999. – №6. – С.16-22.
8. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.
9. Щербаков А.И. Психологические основы формирования личности учителя в системе высшего педагогического образования. – Л.: Просвещение, 1987. – 266 с.

Одержано редакцією 24.01.2001.

УДК: 372. 034.

Н. В. ЛЕСНЯК

СПРЯМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ РОБОТИ НА ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Мовленнєва робота на заняттях з образотворчого мистецтва у ВУЗі має продовжувати і доповнювати те, що вивчається в курсах української мови та методики її викладання. Виходячи з того, що: 1) досягнутий рівень мовленнєвої підготовки майбутніх учителів, як засвідчує практика, не можна вважати достатнім; 2) самий зміст предмета “образотворче мистецтво” не однаковою мірою інтегрується в традиційному навчанні з виконанням мовленнєвих завдань, суть доповнення полягає у специфіці цільового та в конкретизації змістового компонента мовної роботи.

Конкретний орієнтир у вирішенні цих питань — необхідність проєкції змісту вузівської мовленнєвої роботи на опрацювання того ж змісту (тільки в меншому обсязі) в роботі з дітьми. Отже, потрібно навчати студента так, щоб він міг навчати інших, тобто розвивати і коригувати мовленнєві вміння учнів у обсязі змісту предмета “образотворче мистецтво”. Тому, працюючи зі студентами слід орієнтуватися (у плануванні дій, у використанні засобів) на формування вмінь, необхідних у їхній майбутній професійній діяльності, на те, щоб цикл педагогічної взаємодії “викладач — студент” згодом повторився на рівні “вчитель — учень”. Зв’язок цих двох циклів можна показати на такій схемі:

ЗМІСТ

<i>Бех І. Д., Павелків Р. В.</i> Пріоритети виховання сучасної вузівської молоді	3
<i>Воробйова Л. М.</i> Проблеми мовної освіти школярів у науковій спадщині К.Д.Ушинського	7
<i>Карпенчук С. Г.</i> А.С.Макаренко і соціометричне дослідження	9
<i>Наливайко І. П.</i> Організація виховної роботи учнів засобами мистецтва у Павлівській середній школі	13
<i>Антонець Н. Б.</i> Спиридон Черкасенко: умови здобуття педагогічної освіти і становлення світогляду	17
<i>Бричок С. Б.</i> Становлення та розвиток церковнопарафіяльних шкіл на Волині	23
<i>Філоненко Р. С.</i> Товариство “Просвіта” у боротьбі за збереження та розвиток українського шкільництва на Волині в період польської влади	26
<i>Сойчук Р. Л.</i> Оновлення змісту освіти у Великій Британії в 90-х роках ХХ століття	28
<i>Петренко В. В.</i> Сутність патріотизму як моральної якості особистості, його зміст і внутрішня структура	30
<i>Пальчевський С. С.</i> Віра як педагогічна категорія	32
<i>Сілкова Е. О.</i> До питання про істотні ознаки особистісно-орієнтованого навчання	35
<i>Воробйова І. А.</i> Соціокультурна компетенція як система знань, вмінь і навичок учнів	39
<i>Дупак Н. В.</i> Проблеми виховання культури праці учнівської молоді у Німеччині	43
<i>Ставицька О. Г.</i> Паралінгвістичні засоби у структурі мовленнєвого впливу: визначення понять	45
<i>Петрова М.</i> Сугестопедичні принципи навчання	48
<i>Безкоровайна О. В.</i> Теоретико-практичні основи миротворчої діяльності учнівської та студентської молоді	50
<i>Янциур М. С., Войтко А. І.</i> Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до реалізації професійної активізації учнівської молоді	53
<i>Литвиненко С. А.</i> Соціалізація та виховання як педагогічні категорії	61
<i>Кириленко С. В.</i> Технології валеологічної освіти та виховання	64
<i>Ігнатенко Г. В.</i> Значення самостійної практичної роботи в процесі трудового навчання для розвитку та виховання школярів	69
<i>Галатюк Ю. М.</i> Психолого-педагогічні особливості процесу розв’язування творчої навчальної задачі	72
<i>Свириденко С. О.</i> Робота класного керівника з формування здорового способу життя школярів	76
<i>Кирильчук Ю. В.</i> Вправи на заняттях з автосправи як засіб індивідуалізації процесу навчання студентів	82
<i>Роценюк А. М.</i> Проблеми адаптації студентів першокурсників у вищому навчальному закладі	85
<i>Сидоренко В. В., Щетина Н. П.</i> Робочий зошит як засіб оптимізації навчально-пізнавальної діяльності школярів на уроках креслення	89
<i>Пилипенко О. І.</i> Превентивна освіта в контексті соціалізації студентів	96
<i>Оржеховська В. М.</i> Проблема формування здорового способу життя в системі підготовки студентів	99
<i>Терешко Т. В.</i> Особливості становлення і розвитку жіночої освіти на Волині в кінці ХІХ –	10

поч. XX ст. в умовах імперської політики царату	3
Буцяк В. І. Педагогічна культура в системі професійної підготовки майбутніх вчителів музики	10 8
Лесняк Н. В. Спрямування мовленнєвої роботи на заняттях з образотворчого мистецтва	11 3
Тюска В. Б. Творчість – як діяльнісний спосіб життя особистості	11 6
Яковенко Л. П. Виконавський аспект підготовки вчителів музики	11 9
Черній А. Л. Творчий потенціал учителя як один із пріоритетних напрямів національної освіти	12 3
Харламенко В. Б. Стан і проблеми професійної орієнтації учнів у роботі вчителя трудового навчання	12 6
Сингаївський Д. В. Використання відомих конструкцій “вічних” двигунів в процесі вивчення основ наук і трудової підготовки школярів	13 0
Смалько М. Ф. Індивідуально-особистісний аспект у розвитку музичної обдарованості: традиції та сучасність	13 5
Димченко С. С. Специфічні прийоми вивчення музичних творів напам’ять	13 9
Сяська В. Н. Метод інтеграційно-спеціалізованого навчання зі зворотним зв’язком з курсу “інженерна графіка” – основа творчої моделі освіти для XXI століття	14 3
Яцейко В.А., Сех І.С. Інтерактивна модель навчання, як один із дидактичних пошуків в процесі гуманізації освіти	14 8
Відомості про авторів	15 5

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 15

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор Бричок Б. П.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

КОМП'ЮТЕРНА ВЕРСТКА БОНДАРЯ А. М.

Здано до набору 20.01.2001 р. Підписано до друку 30.03.2001 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 19,55. Обл. вид. арк. 19,92. Замовлення № 127 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 15. — Рівне, РДГУ, 2001р. — 160 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 6.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20